

А. В. Яцик

Води поверхневі

ВОДИ ПОВЕРХНЄВІ – води суходолу, які постійно або тимчасово перебувають на земній поверхні у формі різних водних об'єктів, у рідкому (водотоки, водойми) чи твердому (льодовики, сніговий покрив) станах. В Україні представлені усіма видами, крім льодовиків. Характеристиками В. п. є поверхн. стік, обсяг води в озерах, болотах, водосховищах, ставках та лиманах. Найбільше значення мають річк. води. Річк. мережа України належить до басейнів Чорного та Азов. морів, і лише 2 % – до басейну Балтій. моря. Вона складається з річк. систем Дунаю, Дністра, Зх. Бугу, Дніпра, Пд. Бугу, Сіверського Дінця й річок чорномор. та азов. узбереж. Заг. напрям течії великих річок – з Пн. на Пд. або близький до нього. Напрями течій малих річок залежать від місц. умов. Розвиток річк. мережі України, її густота визначаються клімат. умовами, характером рельєфу, геол. будовою та висотою над р. м. Найгустіша річк. мережа (до 2–2,5 км/км²) – у Карпатах, на Донец. кряжі (до 0,5 км/км²), найменш густа (близька до нуля) – на Пд., між Дніпром і Молочною, на яйлах в Криму та ін. Мало розвинута річк. мережа у пониззі Десни, верхів'ях Остра, Трубежа, Супою.

За характером місц. умов в Україні виділяють 3 осн. типи річок: рівнинні, річки Поліс. низовини та гірські. Найбільш поширені рівнинні річки. Гол. джерелом живлення річок України є атмосферні опади (377 км³, або 625 мм). Більшість їх випаровується та інфільтрується і лише частина (52,4 км³) збігає у вигляді річк. стоку. У живленні рівнин. річок осн. частина – 50–80 % (менше – на Пн., більше – на Пд.) – припадає на талі снігові води, у живленні гір. річок – на дощові. Підземне живлення річок більшої частини тер. України становить 10–20 % і лише для окремих р-нів – до 50 %. Водний режим більшості річок України характеризують чітко виявлена весняна повінь, викликана таненням снігу. Під час повені проходить до 50–80 % річного стоку, а на малих річках пд. частини країни, що не дрениують водонос. горизонтів, – до 100 %. На Дністрі та річках Карпат і Пд. узбережжя Криму чергування паводків спостерігається протягом усього року. Тривалість весняної повені на малих річках – 10–15 днів, на середніх – 1–1,5 місяці. Меженний період характеризується незнач. коливаннями рівнів і витрат води. Збільшення рівнів зумовлене зливами й обложними дощами. Річки починають замерзати наприкінці листопада. На річках пн. частини України льодостав утворюється на поч. грудня, пд.-зх. частини – наприкінці грудня. У нестійкі зими під час відлиг річки скресають. Льодостав триває

пересічно 2–3,5 місяці; у суворі зими – до 4-х місяців.

Україна багата на озера і штучні водойми – ставки та водосховища (якщо об'єм води в штуч. водоймі до 1 млн м³, то це – ставок; якщо більше, то водосховище; поділ умовний). На території України налічується бл. 20 тис. озер, зокрема понад 7 тис. з пл. понад 0,1 км² і 43 – з пл. від 10 км² і більше; 27 лиманів пл. понад 0,1 км². Найбільші озера – Сасик (210 км²), Молочне (Молочний лиман, 170 км²), Ялпуг (149 км²), найглибші – Сомине (56,9 м), Світязь (58,4 м). Незважаючи на значну кількість озер і лиманів, їхні водні ресурси не можуть бути важливим джерелом водопостачання у зв'язку з тим, що більшість прісних озер і лиманів невеликі, а їхній рівневий режим нестійкий. Крім того, значна частина об'єму природ. водойм представлена солоними і солонуватими водами.

За умов значної нерівномірності розподілу річк. стоку в часі і просторі з метою його регулювання створ. дніпров. каскад з 6-ти великих водосховищ із заг. пл. водного дзеркала бл. 6887 км², сумарним об'ємом – 43,7 км³, корисним – 18,54 км³. Побудовано велике водосховище і на Дністрі (пл. водного дзеркала – 142 км², повний об'єм – 3 км³, корисний – 2 км³). Крім них, в Україні є 1153 малі водосховища об'ємом 1 млн м³ і більше. При заповненні їх до відмітки нормал. підпертого рівня сумарна пл. водного дзеркала становить 2840 км², заг. об'єм – 8,50 км³, корисний – 5,96 км³. Є також майже 28 тис. ставків. До В. п. можна також віднести і болота, які в Україні займають понад 0,6 млн га. Крім того, є ще понад 3,5 млн га заболочених та перезволожених земель. Болота, заболочені і перезволожені землі в окремих регіонах України є важливим елементом природ. середовища. Заболоченість України зменшується (на рівнинній тер.) з Пн. на Пд. та з Зх. на Сх. Це зумовлено тим, що в цьому ж напрямку зменшується кількість опадів і збільшується кількість тепла.

Бібліографічний опис:

Води поверхневі / А. В. Яцик// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-27316>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).